

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

SPOMLADANSKI ROK

MEHANIKA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Četrtek, 16. junij 2005

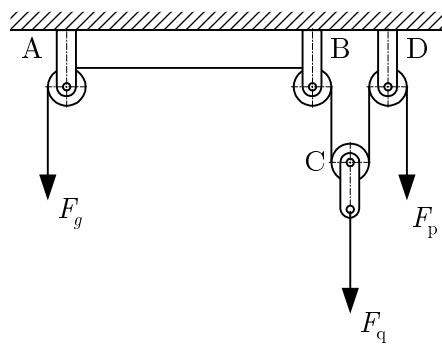
SPLOŠNA MATURA

PODROČJE PREVERJANJA A

A01

Neraztegljiva gladka vrv je brez trenja napeljana skozi sistem idealno vrtljivih škripcev.

- V odvisnosti od teže F_g izrazite osne sile v vrvi na odsekih $\overline{AB}$, $\overline{BC}$ in $\overline{CD}$, če sistem miruje v prikazani legi.
- Določite teži F_q in F_p v odvisnosti od F_g tako, da sistem v prikazani legi miruje.
- Določite navpične komponente reakcij v podporah A, B in D.

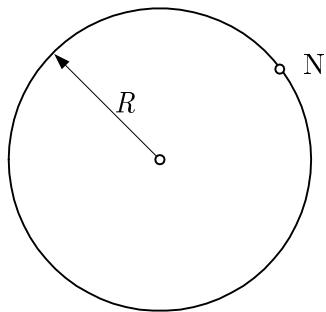

Rešitev in navodila za točkovanje:

- $F_{\overline{AB}} = F_g$ ..... 1 točka
 $F_{\overline{BC}} = F_{\overline{CD}} = F_g$ ..... 1 točka
- $F_p = F_g$ ..... 1 točka
 $F_q = 2F_g$ ..... 1 točka
- $F_A = F_g$
 $F_B = F_g$
 $F_D = 2F_g$ ..... 1 točka

A02

Točka N kroži enakomerno pojemajoče po krožnici polmera R . Izberite in na skici označite smer gibanja točke.

Za narisano lego točke N narišite v skico:

- vektor hitrosti točke in ga označite z $\vec{v}$ ter smer vrtenja, ki jo označite z ω ,
- tangencialni pospešek (pojemek) točke in ga označite z $\vec{a}_t$,
- normalni pospešek točke in ga označite z $\vec{a}_n$,
- skicirajte položaj točke po pretečenem času Δt in ga označite z N_1 ,
- napišite enačbo za opravljeno pot točke v časovnem intervalu, če se je točka premaknila za kot $\Delta\varphi$.

Rešitev in navodila za točkovanje:

A03

V posodi je voda gostote ρ . Na njeno gladino položimo homogeno kroglo gostote $\rho_1 = 0,8\rho$. Obkrožite pravilne trditve.

1) Krogla bo (1 pravilen odgovor):

- A potonila na dno posode;
- B lebdela v vodi na kateri koli globini;
- C plavala delno potopljena.

2) Sila vzgona, ki deluje na kroglo, je odvisna od (2 pravilna odgovora):

- A oblike posode;
- B gostote vode;
- C tlaka zraka v okolici posode;
- D prostornine potopljenega dela krogle.

3) Prijemališče sile vzgona je (1 pravilen odgovor):

- A v težišču krogle;
- B v težišču potopljenega dela krogle;
- C v težišču dela krogle, ki je nad gladino vode.

4) Pri obravnavani krogli v posodi povečamo gostoto tekočine. Zaradi tega (1 pravilen odgovor):

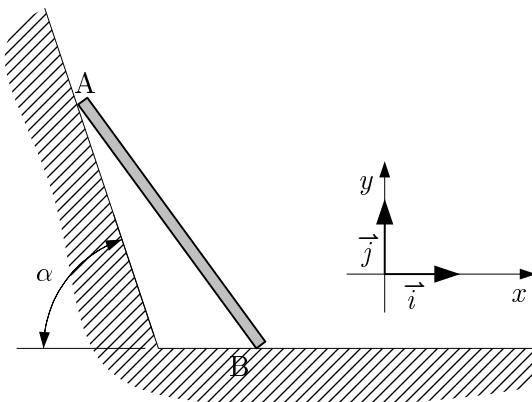
- A se sila vzgona na kroglo ne spremeni;
- B se sila vzgona na kroglo poveča;
- C se sila vzgona na kroglo zmanjša.

Rešitev in navodila za točkovanje:

- 1) C Plavala delno potopljena ..... 1 točka
- 2) B Gostote vode..... 1 točka
D Prostornine potopljenega dela krogle ..... 1 točka
- 3) B V težišču potopljenega dela krogle..... 1 točka
- 4) A Sila vzgona na kroglo se ne spremeni..... 1 točka

A04

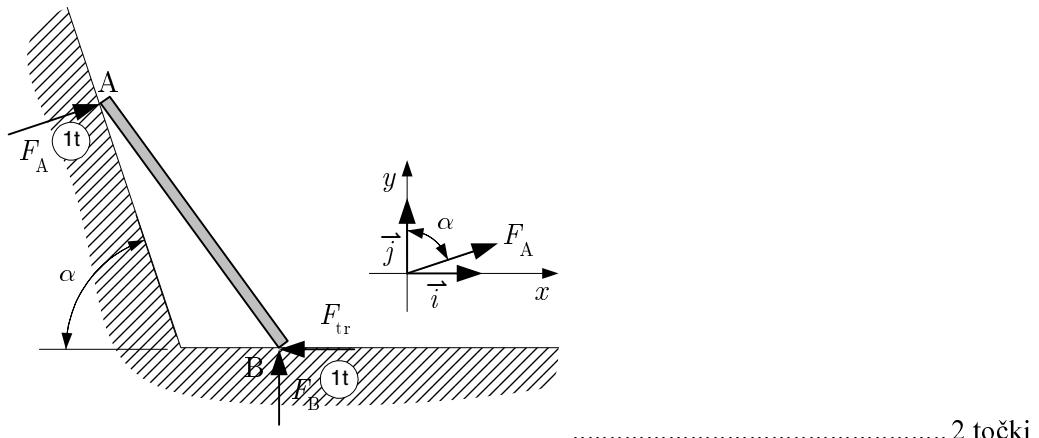
Na poševno gladko steno pod kotom α je v točki A naslonjen zgornji konec lestve, ki je v točki B postavljena na hrapavo horizontalno podlago.

- V risbo vrišite vse sile, ki delujejo na lestev.
- Imenujte podporo A.
- Izrazite komponenti reakcije v podpori A v smereh x in y v odvisnosti od kota α ter zapišite vektor reakcije $\vec{F}_A$.

Rešitev in navodila za ocenjevanje:

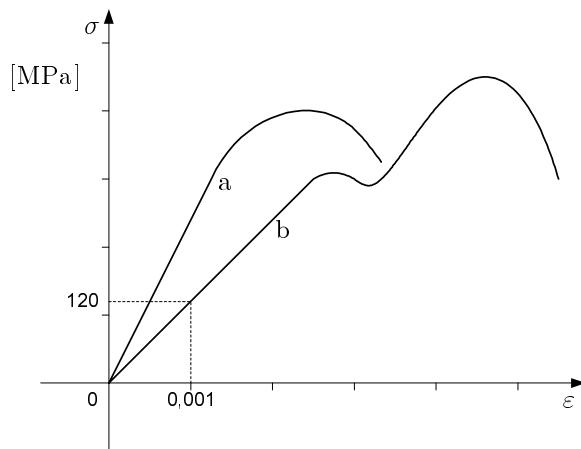
a)

- Podpora A je dotikalna (ali členkasto premična oz. pomicna). ..... 1 točka
- $F_{Ax} = F_A \sin \alpha$
- $F_{Ay} = F_A \cos \alpha$ ..... 1 točka
- $\vec{F}_A = F_A (\sin \alpha \vec{i} + \cos \alpha \vec{j})$ ali $\vec{F}_A = (F_A \sin \alpha, F_A \cos \alpha)$ ..... 1 točka

A05

Na skici sta prikazana diagrama $\sigma - \varepsilon$ za materiala a in b pri nateznem preizkušu.

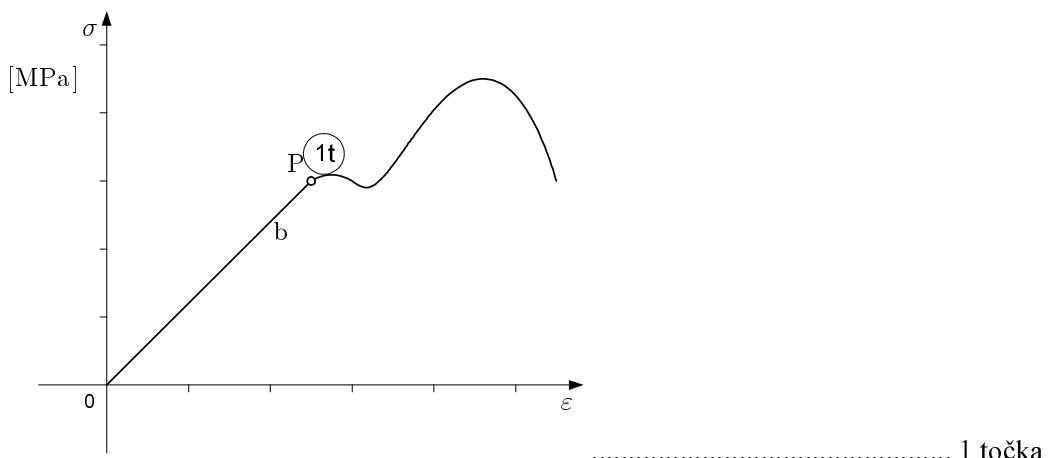
- a) Kateri material ima večji modul elastičnosti in zakaj?
  - b) Kateri material ima večjo natezno trdnost?
  - c) Za material b označite s črko P mejo proporcionalnosti.
  - d) Za koliko bi se podaljšala (v mm) 2 m dolga palica iz materiala b, če je napetost v palici $\sigma = 120 \text{ MPa}$?

Rešitev in navodila za ocenjevanje:

- a) Večji modul elastičnosti ima material a, ker je naklon ravnega dela krivulje večji ..... 1 točka

b) Večjo natezno trdnost ima material b ..... 1 točka

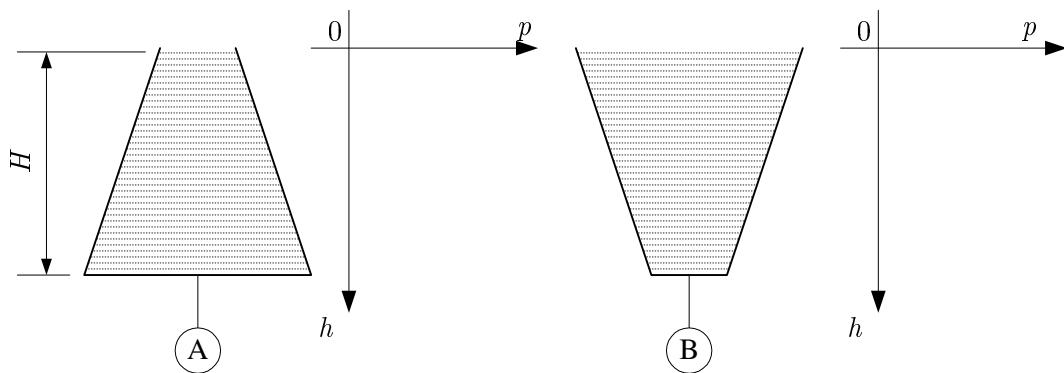
c)

- d) $\varepsilon = \frac{\Delta l}{l}$ ..... 1 točka
 $\Delta l = \varepsilon l = 0,001 \cdot 2000 = 2$ mm ..... 1 točka

A06

Napišite enačbo za izračun hidrostatičnega tlaka, razložite pomen veličin v enačbi in zapišite njihove enote. V posodah A in B je nalita enaka kapljevina. Za narisana primera narišite diagrama spremenjanja hidrostatičnega tlaka od gladine do dna posode.

Rešitev in navodila za ocenjevanje:

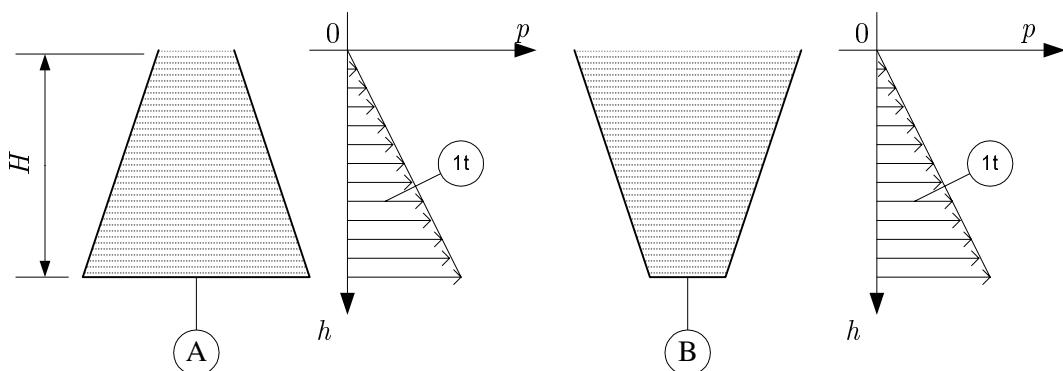
Splošna enačba za izračun hidrostatičnega tlaka

p – hidrostaticni (nad) tlak, $[p] = \text{Pa}$ ali $\frac{\text{N}}{\text{m}^2}$

ρ – gostota tekočine, $[\rho] = \frac{\text{kg}}{\text{m}^3}$ ali $\frac{\text{kg}}{\text{dm}^3}$ ..... 1 točka

g – pospešek prostega pada (ali zemeljski ali gravitacijski pospešek), $[g] = \text{m/s}^2$

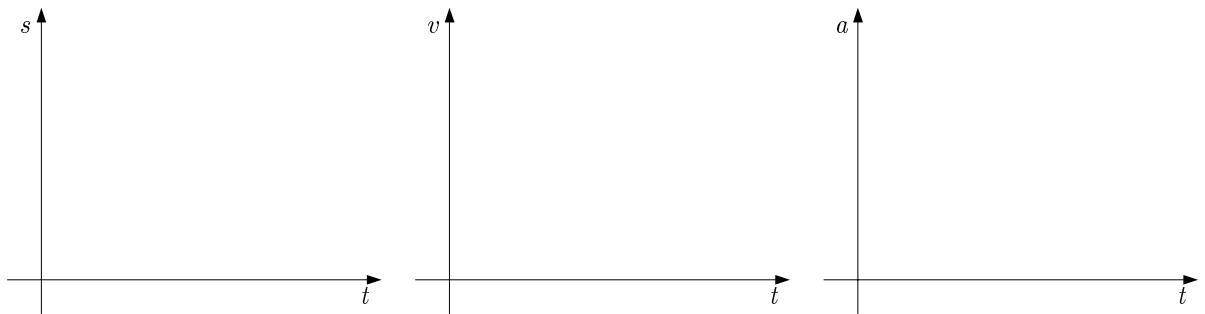
h – globina tekočine (oddaljenost od gladine), [*h*] = m ..... 1 točka

A07

V kinematiki imamo enačbo: $s = v_0 t + \frac{a t^2}{2}$

- Kaj izračunamo s to enačbo?
- Za gibanje, ki ga popisuje navedena enačba, skicirajte diagrame pospeška, hitrosti in poti v odvisnosti od časa.

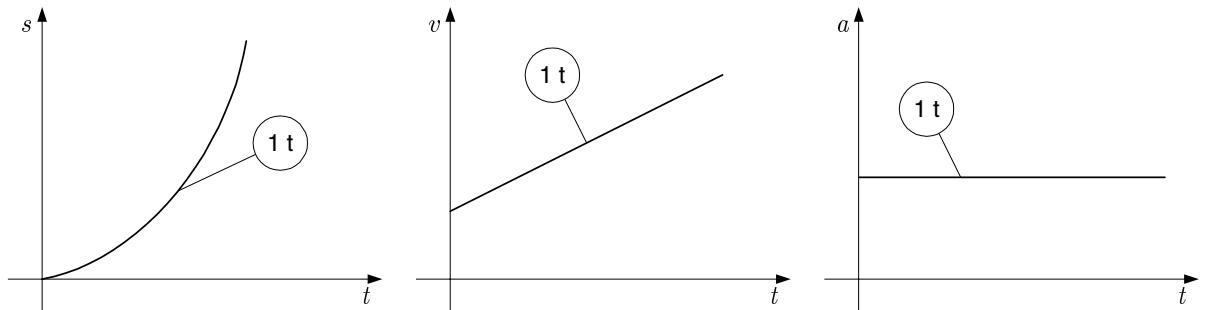

- Napišite enačbo za hitrost pri tem gibanju.

Rešitev in navodila za ocenjevanje:

- Z enačbo izračunamo pot pri enakomerno pospešenem gibanju telesa ..... 1 točka

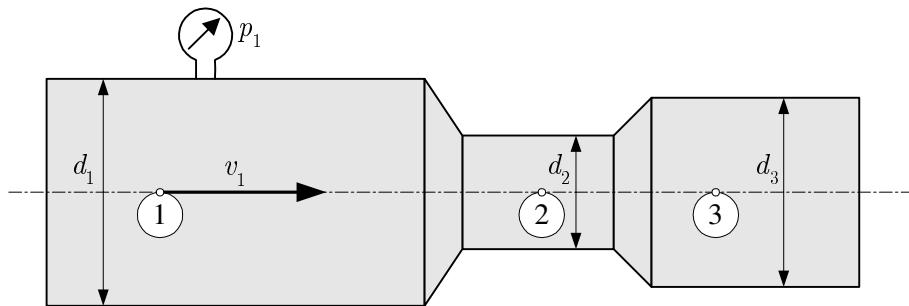
b)

- $v = v_0 + a t$ ..... 1 točka

A08

Po vodoravnem cevovodu premerov d_1 , d_2 in d_3 ($d_1 > d_3 > d_2$) se pretaka tekočina. V prerezu ① je hitrost tekočine v_1 in nadtlak p_1 .

- a) Napišite kontinuitetno enačbo za prereza ① in ②.
- b) Pojasnite, ali je večja pretočna hitrost v prerezu ① ali prerezu ②.
- c) Obkrožite pravilno trditev:
  - A $p_1 < p_2$
  - B $p_1 = p_2$
  - C $p_1 > p_2$
- d) Ali se v prerezu ② lahko pojavi podtlak?
- e) Izrazite hitrost v_2 s hitrostjo v_1 .

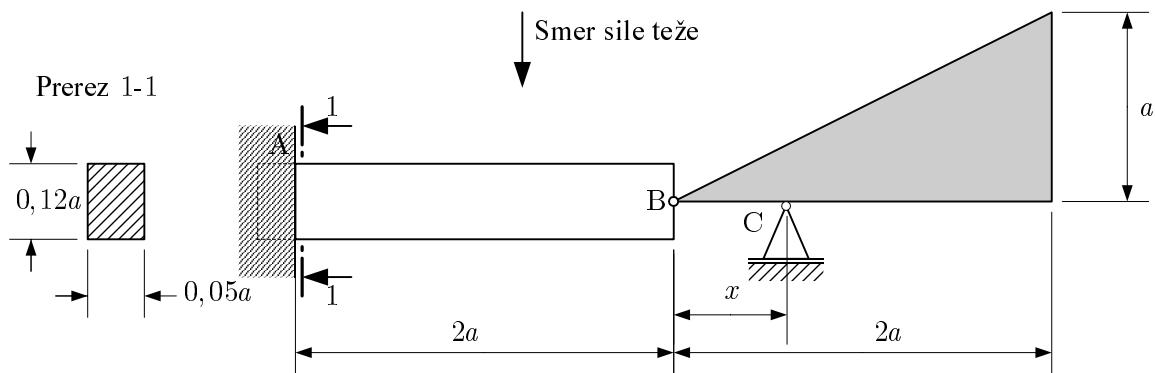
Rešitev in navodila za ocenjevanje:

- a) $q_{V1} = q_{V2}$ ali $v_1 A_1 = v_2 A_2$ ali $v_1 \frac{\pi d_1^2}{4} = v_2 \frac{\pi d_2^2}{4}$ ..... 1 točka
- b) V prerezu ② je večja hitrost kakor v prerezu ①, ker je $d_2 < d_1$ ..... 1 točka
- c) $p_1 > p_2$ ..... 1 točka
- d) V prerezu ② se lahko pojavi podtlak ..... 1 točka
- e) $v_1 \frac{\pi d_1^2}{4} = v_2 \frac{\pi d_2^2}{4} \Rightarrow v_2 = v_1 \left(\frac{d_1}{d_2} \right)^2$ ..... 1 točka

PODROČJE PREVERJANJA B

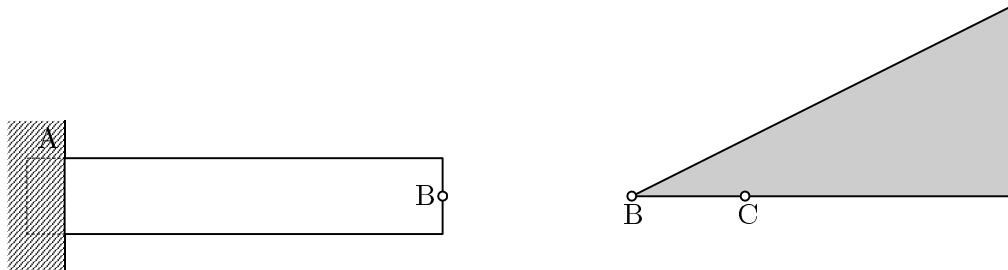
B01

Enakomerno debela homogena trikotna plošča teže F_g je v točki B členkasto pritrjena na nosilec, ki je tega vpet v zid A. Teža nosilca je enaka teži plošče.

- a) Skicirajte vse zunanje sile, ki delujejo na ploščo in na nosilec.

(6 točk)

- b) Izrazite sile, ki delujejo na nosilec v podpori A, v odvisnosti od teže F_g in dolžine a, če je $x = a$.

(7 točk)

- c) Izrazite upogibni moment v prerezu nosilca 1-1.

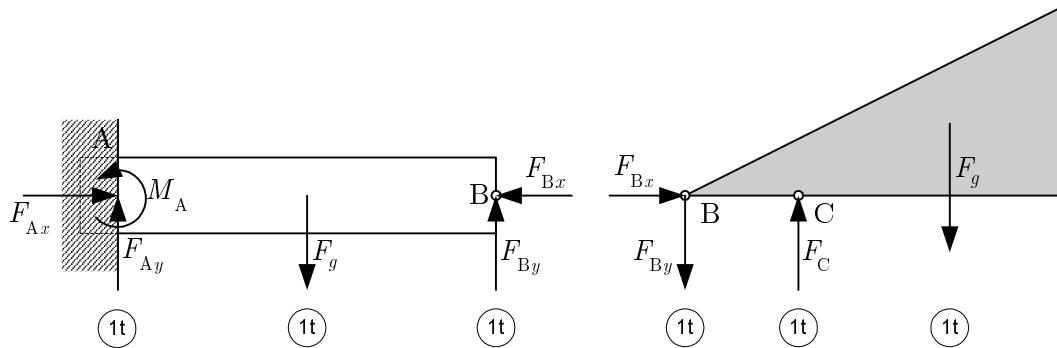
(3 točke)

- d) Napišite izraz za največjo napetost v prerezu 1-1.

(4 točke)

Rešitev in navodila za točkovanje:

a)

b) Ravnotežje plošče:

$$\sum M_{iC} = 0$$

$$F_{By} - F_g \frac{a}{3} = 0$$

Ravnotežje nosilca:

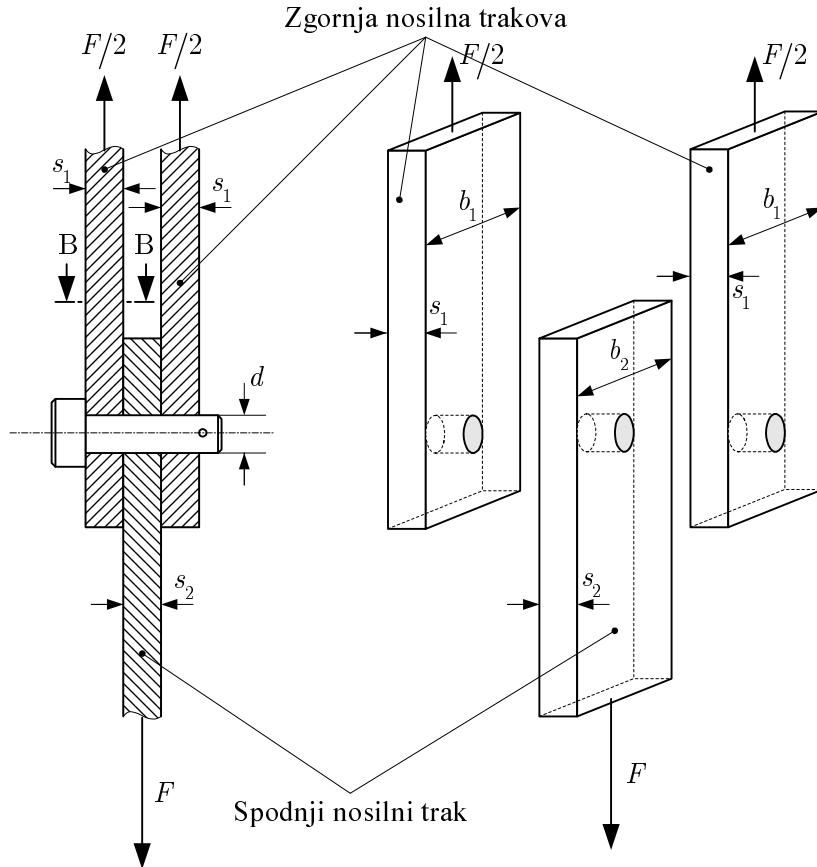
c) $M = -M_A$ ..... 2 točki

d) $W = \frac{b h^2}{6}$ ..... 1 točka

$$W = \frac{0,05 a (0,12 a)^2}{6} = 1,2 \cdot 10^{-4} a^3 \quad \dots \dots \dots \text{1 točka}$$

B02

Narisana zveza prenaša silo $F = 9,4 \text{ kN}$. Nosilne jeklene trakove členkasto povezuje vezni element premera d .

Izračunajte:

- potreben premer veznega elementa, če je dopustna strižna napetost $\tau_{s_{\text{dop}}} = 60 \text{ N/mm}^2$.
(9 točk)
- širino b_2 spodnjega nosilnega traku debeline $s_2 = 8 \text{ mm}$, če je dopustna natezna napetost $\sigma_{\text{dop}} = 90 \text{ N/mm}^2$.
(8 točk)
- napetost v zgornjem nosilnem traku v prerezu B-B, če je njegova širina $b_1 = 25 \text{ mm}$, debelina pa $s_1 = 5 \text{ mm}$.
(3 točke)

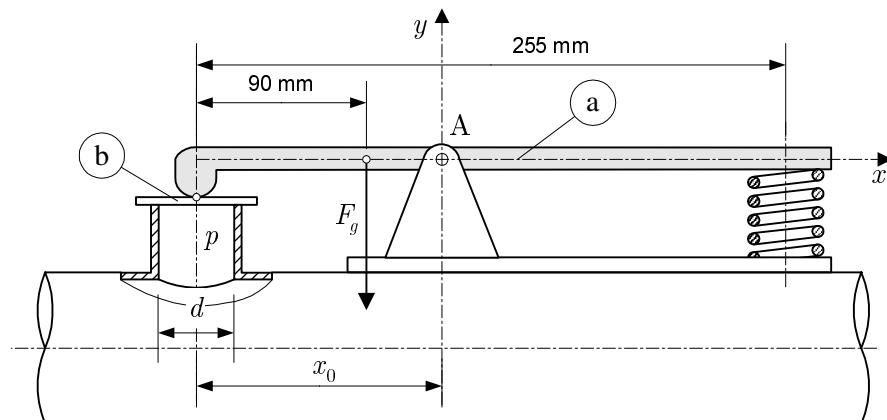
Rešitev in navodila za ocenjevanje:

b) $\sigma = \frac{F}{A} \leq \sigma_{\text{dop}}$ ..... 1 točka

c) $\sigma = \frac{F}{A}$ ..... 1 točka

B03

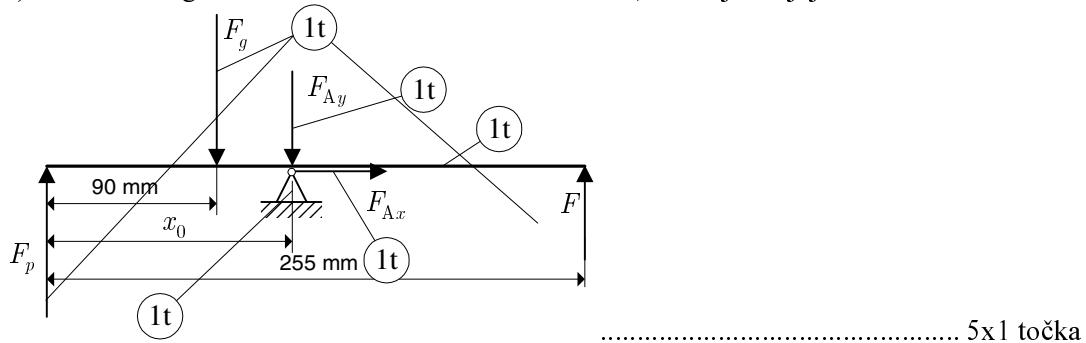
Pokrov "b" in vzvod "a" s skupno lastno težo $F_g = 10 \text{ N}$ zapirata odprtino premera $d = 25 \text{ mm}$ varnostnega ventila v tlačnem cevovodu z delovanjem sile $F = 60 \text{ N}$ v tlačni vzmeti. Vrtiščna točka A je tako nameščena, da se ventil odpre pri nadtlaku 6 bar v tlačnem cevovodu.

- a) Narišite drog "a" kot model nosilca z vsemi silami, ki nanj delujejo. (5 točk)
- b) Izračunajte, s kolikšno silo deluje nadtlak v tlačnem cevovodu na pokrov varnostnega ventila. (4 točke)
- c) Izračunajte potrebno razdaljo x_0 , da se ventil odpre pri nadtlaku 6 bar. (5 točk)
- d) Izračunajte velikost obeh komponent sile reakcije v podpori A. (6 točk)

Rešitev in navodila za ocenjevanje:

- a) Narišite drog "a" kot model nosilca z vsemi silami, ki nanj delujejo.

- b) Izračun sile, ki deluje na pokrov ventila:

$$F_p = pA \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

$$A = \frac{\pi d^2}{4} \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

$$A = \frac{\pi \cdot 0,025^2}{4} = 0,000491 \text{ m}^2 = 491 \text{ mm}^2 \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

$$F_p = 6 \cdot 10^5 \cdot 0,000491 = 294,5 \text{ N} \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

- c) Izračun potrebne razdalje x_0 , da se ventil odpira pri 6 bar:

$$\sum M_{iA} = 0 \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

$$-F_p x_0 + F_g (x_0 - 90) + F (255 - x_0) = 0 \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

$$x_0 (F_g - F_p - F) + 255F - 90F_g = 0 \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

$$x_0 = \frac{90F_g - 255F}{F_g - F_p - F} \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

$$x_0 = \frac{90 \cdot 10 - 255 \cdot 60}{10 - 294,5 - 60} = 41,8 \text{ mm} \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

- d) Izračun obeh komponent reakcije v podpori A:

$$\sum F_{ix} = 0 \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

$$F_{Ax} = 0 \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

$$\sum F_{iy} = 0 \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

$$F_p + F - F_g - F_{Ay} = 0 \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

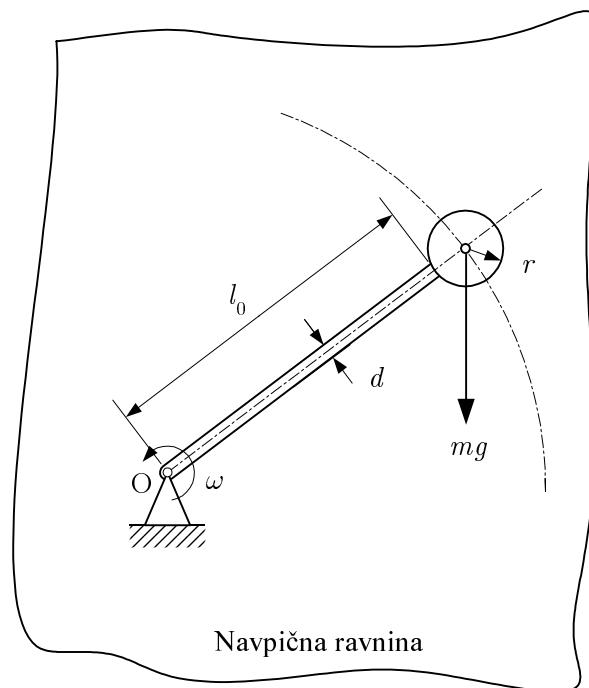
$$F_{Ay} = F_p + F - F_g \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

$$F_{Ay} = 294,5 + 60 - 10 = 344,5 \text{ N} \quad \dots \quad 1 \text{ točka}$$

PODROČJE PREVERJANJA C

C01

Telo, ki je pripeto na os O , je sestavljeno iz krogle z maso 6 kg in droga dolžine $l_0 = 54,3 \text{ cm}$ in premera $d = 5 \text{ mm}$. Gostota krogle je 7850 kg/m^3 . Telo vrtimo v navpični ravnini s konstantno kotno hitrostjo $9,42 \text{ s}^{-1}$ okoli osi O . Kinetična energija celotnega telesa (droga in krogle skupaj) je $95,8 \text{ J}$. Izgube zanemarimo.

- Izračunajte polmer krogle r .
(3 točke)
- Izračunajte vrtilno frekvenco telesa.
(2 točki)
- Izračunajte normalni pospešek središča krogle.
(4 točke)
- Z A označite točko krogle z največjo obodno hitrostjo, z B pa točko krogle z najmanjšo obodno hitrostjo. Narišite vektorja obeh hitrosti in izračunajte razliko njunih velikosti.
(5 točk)
- Narišite položaj telesa, ko je v drogu najmanjša natezna napetost, in položaj telesa, ko je v drogu največja natezna napetost, ter največjo natezno napetost tudi izračunajte. Lastno težo droga zanemarite.
(10 točk)
- Izračunajte masni vztrajnostni moment telesa ter razliko med največjo in najmanjšo potencialno energijo krogle.
(6 točk)

Rešitev in navodila za točkovanje:

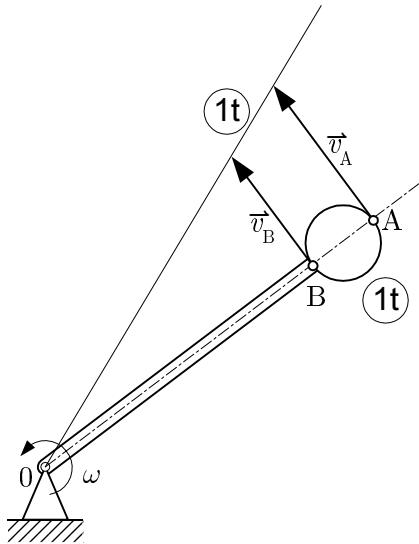
a) Izračun polmera krogle

b) Izračun vrtilne frekvence krogle

$\omega = 2\pi n$ ..... 1 točka

c) Izračun normalnega pospeška krogle

d) Hitrosti točk A in B

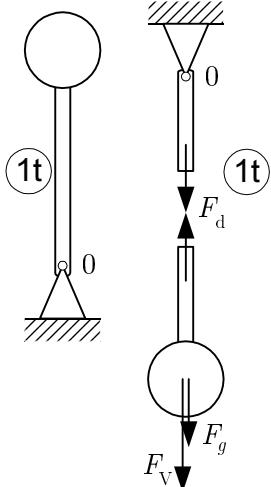

$$v_A = 9,42 \cdot (0,543 + 0,057 \cdot 2) = 6,19 \frac{\text{m}}{\text{s}}$$

$v_B = \omega l_0$ ..... 1 točka

$$v_B = 9,42 \cdot 0,543 = 5,12 \frac{\text{m}}{\text{s}}$$

e) Položaj krogle z najmanjšo in največjo natezno napetostjo v drogu

$$F_d = F_g + F_V \dots \text{1 točka}$$

$$F_d = m g + m a \dots \text{2x1 točka}$$

$$F_d = 6 \cdot 9,81 + 6 \cdot 53,24 = 378,3 \text{ N} \dots \text{1 točka}$$

$$A = \frac{\pi d^2}{4} \dots \text{1 točka}$$

$$A = \frac{\pi \cdot 5^2}{4} = 19,63 \text{ mm}^2 \dots \text{1 točka}$$

$$\sigma = \frac{F_d}{A} \dots \text{1 točka}$$

$$\sigma = \frac{378,3}{19,63} = 19,3 \frac{\text{N}}{\text{mm}^2} \dots \text{1 točka}$$

f) $E_k = \frac{\omega^2 J}{2} \dots \text{1 točka}$

$$J = \frac{2 E_k}{\omega^2} \dots \text{1 točka}$$

$$J = \frac{2 \cdot 95,8}{9,42^2} = 2,16 \text{ kgm}^2 \dots \text{1 točka}$$

$$E_{\text{pmaks}} = 2mgR \dots \text{1 točka}$$

$$E_{\text{pmaks}} = 6 \cdot 9,81 \cdot 2 \cdot 0,6 = 70,6 \text{ J}$$

$$E_{\text{pmin}} = 0 \dots \text{1 točka}$$

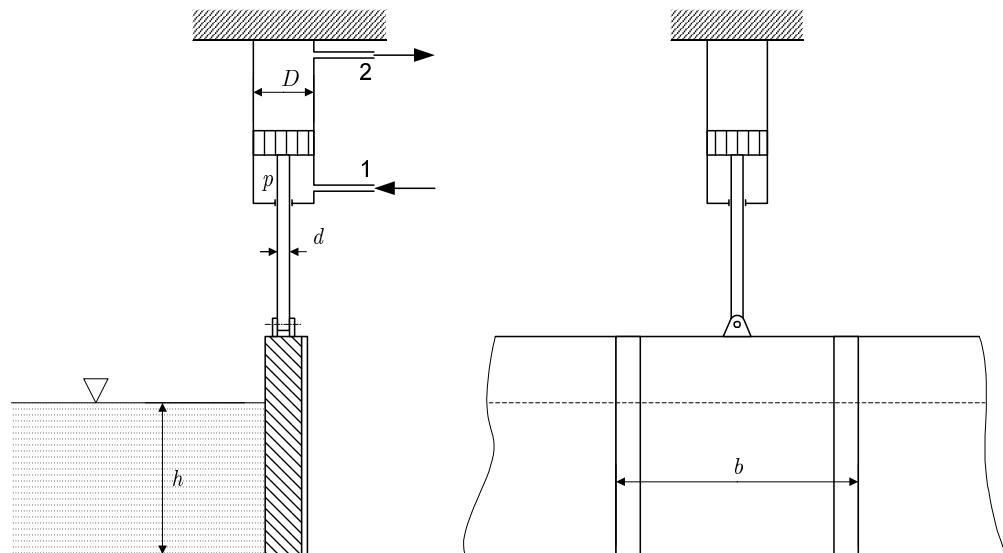
$$\Delta E_p = E_{\text{pmaks}} - E_{\text{pmin}} = 70,6 \text{ J} \dots \text{1 točka}$$

C02

Vodni kanal zapira zapornica širine $b = 2 \text{ m}$. Zapornica je naslonjena na drsna vodila.

Količnik trenja med zapornico in vodili je $0,2$. Lastna teža zapornice znaša 3000 N .

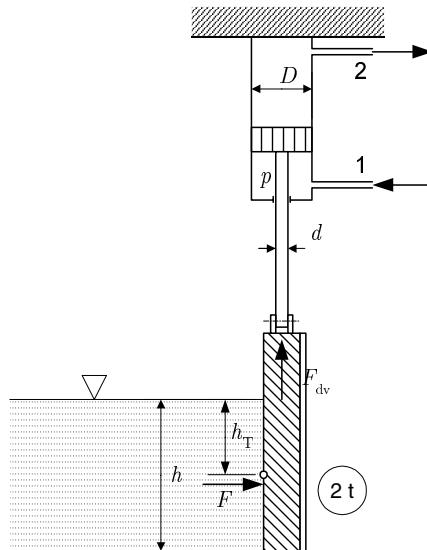
Zapornico dvigamo s hidravličnim cilindrom z notranjim premerom $D = 60 \text{ mm}$. Premer droga je $d = 20 \text{ mm}$, višina vode v kanalu je $h = 1,2 \text{ m}$, gostota vode je 1 kg/dm^3 .

Izračunajte:

- a) hidrostatično silo, ki deluje na zapornico, in silo vrišite v skico; (9 točk)
- b) silo trenja med zapornico in vodili na začetku dviganja; (5 točk)
- c) dvižno silo, ki jo daje cilinder na začetku dviganja; (5 točk)
- d) napetost v drogu bata na začetku dviganja; (5 točk)
- e) nadtlak p v cevovodu 1 na začetku dviganja. (6 točk)

Rešitev in navodila za ocenjevanje:

a) Hidrostaticna sila:

b) Sila trenja:

$F_n = F$ ..... 2 točki

c) Dvižna sila:

d) Napetost v drogu:

e) Nadtlak v cevovodu: